

М. Ю. Осіпов

кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри садово-паркового господарства,
Уманський національний університет садівництва
(м. Умань, Черкаська обл., Україна)
E-mail: m3dsad@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ САДІВНИКА: АНАЛІЗ КРИТЕРІЇВ І ПЕРСПЕКТИВ ДЛЯ ЕКСПЕРТІВ У ГАЛУЗІ САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті досліджено еволюцію та сучасний стан професії садівника, проаналізовано історичні аспекти садівництва, підкреслюючи його перехід від традиційних методів до сучасних підходів з використанням новітніх технологій, висвітлено важливість садово-паркового господарства в створенні екологічно чистих та естетично привабливих середовищ, а також розглянуто різні напрями діяльності у цій сфері, включаючи проектування, створення, розмноження рослин і догляд за зеленими просторами. Основна увага приділена ролі садівника в сучасному урбаністичному ландшафті та його здатності впливати на екологічну стійкість і культурне збагачення міського середовища. Стаття демонструє, як садівництво впливало на ландшафт та як, у свою чергу, ландшафт формував людське суспільство.

Підкреслюються зміни в ландшафтному дизайні та садівництві, зумовлені технологічним прогресом та екологічними проблемами. Окреслено навички та компетенції, необхідні для сучасних садівників, згідно з українським стандартом вищої освіти для спеціальності «Садово-паркове господарство». До них відносяться знання в спеціалізованих галузях науки, вміння проектувати, створювати та утримувати паркові об'єкти. Наголошується на необхідності володіння сучасними технологіями, екологічними підходами до дизайну та розуміння комплексності роботи з рослинами у міських і сільських середовищах. Проаналізовано різні напрями садово-паркового господарства, зокрема розмноження декоративних рослин, проектування, створення і комплексний догляд за садово-парковими об'єктами.

Висвітлюються ключові відмінності між садівниками XVIII–XIX століть і сучасними садівниками, підкреслюється потреба останніх у ширшому наборі навичок, технологічних знаннях та екологічному підході. Зосереджена увага на важливості ландшафтної архітектури в міському плануванні та її внесок у створення здорового, сталого середовища.

Стаття підсумовує, що сучасна сфера садово-паркового господарства відіграє ключову роль у створенні сталого, зеленого, комфортного середовища для людей та природи, висвітлюючи важливість співпраці між різними фахівцями для досягнення цієї мети.

Ключові слова: садово-паркове господарство, ландшафтна архітектура, ландшафтний дизайн, садівник, озеленення, експерт.

M. Yu. Osipov

Candidate of Agricultural Sciences,
Associate Professor at the Department of Garden and Park Management,
Uman National University of Horticulture (Uman, Ukraine)
Email: m3dsad@gmail.com

PROFESSIONAL ACTIVITY OF A GARDENER: ANALYSIS OF CRITERIA AND PROSPECTS FOR EXPERTS IN THE FIELD OF GARDEN AND PARK MANAGEMENT

The article explores the evolution and current state of the gardening profession, analyses the historical aspects of gardening, emphasising its transition from traditional methods to modern approaches using the latest technologies, highlights the importance of gardening in creating environmentally friendly and aesthetically pleasing environments, and considers various areas of activity in this field, including design, creation, propagation of plants and care of green spaces. The main focus is on the role of the gardener in the modern urban landscape and his or her ability to influence the environmental sustainability and cultural enrichment of the urban environment. The article demonstrates how gardening has influenced the landscape and how, in turn, the landscape has shaped human society.

Changes in landscape design and gardening caused by technological progress and environmental issues are emphasised. The skills and competencies required for modern gardeners, according to the Ukrainian standard of higher education for the

speciality "Gardening", are outlined. These include knowledge in specialised fields of science, the ability to design, create and maintain park facilities. The need for mastery of modern technologies, ecological approaches to design, and an understanding of the complexity of working with plants in urban and rural environments is emphasised. Various areas of landscape gardening are analysed, including the propagation of ornamental plants, design, creation and comprehensive care of landscape gardening facilities.

Highlights the key differences between the gardeners of the 18th and 19th centuries and modern gardeners, emphasising the need for a broader set of skills, technological knowledge and an ecological approach. Attention is focused on the importance of landscape architecture in urban planning and its contribution to creating a healthy, sustainable environment.

The article concludes that the modern sphere of landscape gardening plays a key role in creating a sustainable, green, comfortable environment for people and nature, highlighting the importance of cooperation between different specialists to achieve this goal.

Key words: garden and park management, landscape architecture, landscape design, gardener, greening, expert.

Постановка проблеми. Озеленення – це один з давніх аспектів господарської діяльності людей. Стародавнє садівництво охоплювало створення садів двох типів: плодово-ягідних, які надавали продукти для харчування і приносили затишок та естетичне задоволення, та декоративних садів, які були призначені для оздоблення житла квітучими деревами, кущами і рослинами з приємними ароматами. З часом ведення господарства змінилося і перейшло на більш професійний напрямок [8]. Сучасне садово-паркове господарство і розвиток галузі змінило підхід до його ведення. Агротехнічні прийоми залишились сталими, але вимоги сьогодення і нові технології не могли не вплинути на фахівця садово-паркового господарства.

Садово-паркове господарство – це професійна сфера, яка відповідає створенню, дизайну та догляду за зеленими просторами, ландшафтами та садами з метою покращення якості життя та збереження природи. Ця галузь маючи важливе значення в сучасному світі, спрямована на створення екологічно чистих й естетично привабливих середовищ для людей та природи. Таким чином, фахівець ландшафтного дизайну повинен відповідати сучасним вимогам і бути обізнаним із усіма технологіями галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування стійких і довговічних паркових насаджень можливе з врахуванням усіх аспектів середовища. Людина протягом свого існування формує потрібний лише для неї ландшафт і створює комфортні умови для свого існування. У праці «Ландшафт людини: формування середовища від доісторії до наших днів», досліджується еволюція ландшафтного дизайну та його вплив на людське суспільство [1]. Автори відзначають, що людина впливала на ландшафт з часів доісторії і як ландшафт, в свою чергу, формував людську культуру та цивілізацію. Демонструється, як протягом століть людина використовувала та модифікувала природне середовище для своїх потреб, створюючи унікальні ландшафти, що відображають культурні, релігійні та естетичні погляди. Книга освітлює роль ландшафтного дизайну в сучасному міському плануванні і вклад фахівців в створення здорового та стійкого середовища для життя.

Значна увага приділялася історичним аспектам розвитку садово-паркового господарства [3, 5, 6, 7, 8], проте сучасний розподіл діяльності садово-паркових підприємств не отримав належної уваги.

Зниження якості екологічного середовища та втрата стійкості ландшафтних елементів привели до інтенсивного розвитку паркових зон, широко-масштабного озеленення доріг, пішохідних зон і майданів, що є частиною інтегрованої стратегії керування земельними, водними та біологічними ресурсами для їх збереження та сталого розвитку [4]. Тенденції проектування, ведення садово-паркового господарства постійно змінюються і сучасний фахівець ландшафтного дизайну має бути багатограним і орієнтуватись у екологічних, біологічних і технологічних та інших аспектах садово-паркового господарства.

Мета статті – проаналізувати вимоги до фахівців у сфері садово-паркового господарства та виокремити перспективи спеціальності.

Методика дослідження. Дослідницький підхід використовує як теоретичні, так і емпіричні методи, включаючи спостереження, аналіз та узагальнення, а також методи порівняння та синтезу. Ці методи використовуються для аналізу та узагальнення сучасних вимог, які пред'являються до фахівців садово-паркового господарства.

Основні результати дослідження. Садівники до середини ХХ і попередніх століть виконували схожі функції: посадка та обрізка дерев і кущів, догляд за газонним покриттям, боротьба зі шкідниками та хворобами, збір та обробка врожаю, догляд за садовим інвентарем та інструментом, догляд за водними об'єктами [8]. Лише деякі, головні садівники, великих замкових, монастирських та інших схожих комплексів займались проектуванням і керували створенням садово-паркових об'єктів. Також до їх обов'язків входило ведення садових журналів і записів.

Сучасний садівник повинен володіти розширеними вміннями і навиками, які б забезпечили його конкурентоспроможність на ринку праці. Так, у стандарті вищої освіти України за спеціальністю 206 «Садово-паркове господарство» для першого (бакалаврського) рівня освіти ступеня вищої освіти наведено такі компетентності для випускника:

1. Здатність застосовувати знання зі спеціалізованих підрозділів науки (екології, ботаніки, дендрології, фізіології рослин, генетики та селекції декоративних рослин, ґрунтознавства міських екосистем, агротехніки вирощування декоративних рослин, проектування, формування та експлуатації компонентів садово-паркових об'єктів, захисту декоративних рослин від шкідників та хвороб, механізації садово-паркових робіт тощо);

2. Здатність розмножувати та вирощувати посадковий матеріал декоративних рослин у відкритому і закритому ґрунті;

3. Здатність проектувати, створювати й експлуатувати об'єкти садово-паркового господарства;

4. Здатність формувати й підтримувати в належному стані газонний покрив об'єктів садово-паркового господарства;

5. Здатність застосовувати інженерно-технічне обладнання на об'єктах садово-паркового господарства;

6. Здатність оцінювати, інтерпретувати та синтезувати теоретичну інформацію і практичні, виробничі й дослідні дані у галузі садово-паркового господарства;

7. Здатність проектувати, створювати та експлуатувати компоненти рослинних угруповань на об'єктах садово-паркового господарства;

8. Здатність безпечно використовувати агрохімікати й пестициди, беручи до уваги їх хімічні і фізичні властивості та вплив на навколишнє середовище;

9. Здатність формувати композиційні ансамблі об'єктів садово-паркового господарства;

10. Здатність проводити інвентаризацію зелених насаджень;

11. Здатність зберігати та охороняти біологічне різноманіття на об'єктах садово-паркового господарства, підвищувати їх екологічний потенціал;

12. Здатність розробляти концептуальні та інноваційні проектні рішення з планування комплексних зелених зон міста, об'єктів ландшафтної архітектури та дизайну зовнішнього середовища [10].

Вміння фахівця другого (магістерського) рівня освіти є більш поглибленими [9].

Досліджуючи історію становлення і розвитку садово-паркового мистецтва [3, 5, 6, 7, 8] та тенденції сьогодення в ландшафтній архітектурі [2, 11], можна зробити висновок, що професія садівника зазнала значних змін протягом минулого століття, існуючи у різних соціокультурних і технологічних контекстах (рис. 1).

Головними відмінностями між садівником XVIII–XIX століття та сучасним садівником у XXI столітті є різний технологічний потенціал, сучасний екологічний спосіб ведення господарства та доступність до будь-якої спеціалізованої інформації різних часів.

Сучасний ландшафтний дизайн і ландшафтні роботи значно вирають, застосовуючи нові технології. Нині використовуються комп'ютерні програми для дизайну, автоматизовані системи поливу, датчики дощу, кислотності і вологості ґрунту, різні способи обробки інформації (3D зйомка території за допомогою дронів), стрижка газонів роботами-газонокосарками й керування віддалено ними, ручна механізація і велика механізація та інші технології для полегшення роботи та оптимізації результатів (рис. 2).

Наслідуючи історичний досвід і аналізуючи зміну клімату та екологічну ситуацію в місті, сучасні садівники уважні до екологічних аспектів і використовують методи, такі як органічне вирощування, застосування стійких технік і матеріалів для створення довговічних садово-паркових об'єктів. Також є вагомим активна участь громадськості у збереженості зелених зон міст і врахування особливих потреб усіх вікових категорій

Садівник XIX століття

Садівник XXI століття

Рис. 1. Візуальне зображення садівників XIX і XXI століття

Рис. 2. Стрижка газону роботом газонокосаркою (Королівський ботанічний сад, м. Мадрид, Іспанія)

населення і потреб конкретного міста, мікрорайону чи саду.

Сучасне садівництво приділяє більше уваги ландшафтному дизайну, враховуючи елементи структури, контрасту та екологічної відповідальності. Також значний вплив мають тенденції сьогодення, якими керуються фахівці садово-паркового господарства і які впливають на світогляд замовників.

Багатьом сучасним садівникам бракує формальної освіти в галузі садівництва, біології рослин та екології, яка б дозволила їм застосовувати більш методичні та наукові методи у своїй роботі. Однак цей недолік освіти часто компенсується практичним досвідом, що дає їм перевагу над дипломованими фахівцями.

Варто виокремити основні напрями сучасного ведення садово-паркового господарства (рис. 3).

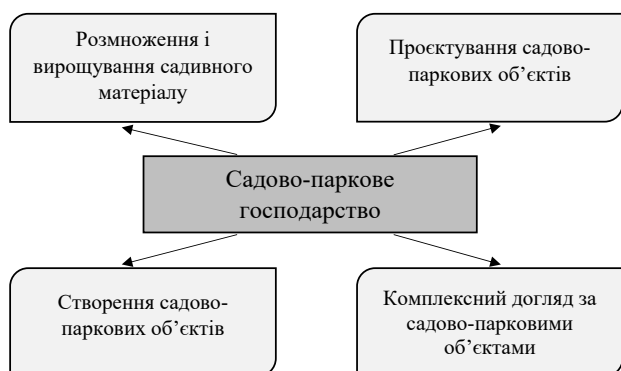

Рис. 3. Схема напрямів діяльності садово-паркового господарства

Кожен із цих напрямів діяльності має свої розгалуження, що доповнюють комплексність і можуть бути окремим видом послуг.

1. Розмноження і вирощування садивного матеріалу:

- вирощування садивного матеріалу в касетах (закритий ґрунт);
- вирощування садивного матеріалу в ґрунті (насіenneвий і вегетативний спосіб);

– вирощування квіткових і ґрунтопокривних рослин;

– вирощування рулонного газону;

– дорошування вкоріненого садивного матеріалу;

– дорошування крупномірного садивного матеріалу;

– топіарне формування рослин у декоративних розсадниках та інші напрями декоративного садівництва.

2. Проектування садово-паркових об'єктів:

– проектування на папері із використання художніх вмій ландшафтного дизайнера;

– комп'ютерне проектування;

– проектування систем водовідведення, автоматичного поливу, освітлення та інших спеціалізованих проектів, що вимагають інженерних розрахунків.

3. Створення садово-паркових об'єктів:

– комплексна реалізація ландшафтних проектів (проведення усіх етапів будівництва, монтажу і посадки);

– монтаж системи автоматичного поливу;

– монтаж системи освітлення;

– будівництво підпірних стінок і дорожньо-стежкової мережі (залучення будівельних організацій із спеціалізованою технікою);

– створення зон барбекю, влаштування скульптур, садових бесідок, пергол, арок та інших декоративних складових ландшафтного проекту;

– влаштування декоративних водойм та басейнів для купання;

– реконструкція запущених об'єктів та інші.

4. Комплексний догляд за садово-парковими об'єктами:

– сезонне обслуговування садово-паркового об'єкту (сезонні роботи на газоні, санітарна, омолоджуюча і формуюча стрижка рослин, боротьба із хворобами та шкідниками, удобрення);

– топіарна стрижка;

– захист саду від шкідників і хвороб;

– арбористи, професійний альпінізм (робота із великими деревами);

– збереження старовікових дерев;

– фітодизайн (догляд за рослинами в приміщенні) та інші професійні напрями.

Глобалізація спростила українським садівникам придбання різноманітного асортименту рослин, розширивши можливості для створення оригінальних дизайнів. Крім того, відбувається імпорт унікальних рослин з різних регіонів світу. Хоча ці рослини успішно інтегрувалися в ландшафтні проекти, ціни на них зросли через значні валютні коливання. Розвиток місцевого рослинного матеріалу в Україні сприяє створенню надійного запасу декоративних рослин для цілей озеленення. Зі зростанням кількості виробників садивного матеріалу посилюється ринкова конкуренція, що призводить до покращення якості цих матеріалів.

До 24 лютого 2022 року Україна переживала стрімке економічне зростання, яке позитивно вплинуло на всі її сектори. Значний прогрес

у будівельній галузі сприяв розвитку садово-паркового господарства. Сюди входило озеленення житлових районів, парків та приватних ділянок. Як наслідок, посилення уваги до сталого розвитку та екологічних міркувань спричинило зростання попиту на ландшафтні проекти, що інтегрують екологічні фактори. Ці проекти були спрямовані на створення зелених зон, сприятливих як для відпочинку, так і для роботи. Збільшена увага до управління ландшафтом вимагає створення рішень, які легко підтримувати та переглядати. Система автоматичного поливу, роботи газонокосарки, комплексна механізація, додатки для смартфона та інші технології полегшують комплексний догляд за садом.

Використання сучасних зелених технологій, таких як зелені дахи, вертикальні сади, сонячні батареї, підвищення енергоефективності та екологічної стійкості – все це сприяє постійному вдосконаленню садівника і ландшафтного архітектора.

Варто виділити ключові вимоги, якими повинен володіти фахівець садово-паркового господарства:

- дизайн і креативність – розробка дизайнерських концепцій та інноваційних рішень для ландшафтів будь-якої складності; розробка систем поливу, освітлення та інфраструктури для забезпечення комфорту та безпеки; просторове бачення території;

- знання біологічних та екологічних властивостей декоративних рослин; розуміння рослинного світу, вибір і догляд за рослинами відповідно до ґрунтово-кліматичних умов; уявлення просторового росту і розвитку рослин у майбутньому;

- агротехнічні прийоми формування декоративних рослин, знання методів і способів їх обрізки та формування потрібних форм; постійний моніторинг за станом рослин і обізнаність у засобах захисту від шкідників і хвороб;

- сучасні технічні вміння, які передбачають роботу зі спеціалізованим обладнанням, механізмами та системами автоматизації;

- встановлення зв'язку з клієнтами, врахування їх бажань та потреб під час створення ландшафтних проектів та подальшому догляді за ними;

- постійний розвиток у садово-парковій галузі, впровадження нових способів ведення господарства, інструменту, механізації та різних варіантів оптимізації будь-якого напрямку в ландшафті.

Оскільки фахівці в садово-парковому господарстві виконують різноманітні функції та завдання під час вирощування декоративних рослин, проектуванні, створенні садово-паркових об'єктів і догляду за ними, то вміння швидко приймати рішення і пристосовуватись до нових умов є важливою їхньою функцією.

Сучасні технології в розсадництві дозволяють ефективно використовувати кожний квадратний метр. Базовими знаннями для розмноження і вирощування садивного матеріалу слугують: знання біологічних і екологічних властивостей

декоративних рослин, методики зеленого живцювання і насінневого розмноження, способів ведення агротехніки в закритому і відкритому ґрунті, комплексних заходів боротьби із хворобами та шкідниками, орієнтація в асортименті вирощуваного посадкового матеріалу, способів зрошення, складу ґрунтосумішів і варіантів удобрення рослин.

Під час проектування садово-паркових об'єктів фахівець повинен знати стилі ландшафтного дизайну, біолого-екологічні властивості декоративних рослин, будівельні та проектні норми, комп'ютерні програми проектного напрямку, бути обізнаним у сучасних тенденціях ландшафтного дизайну та інших складових, які впливають на проектування. Ці вміння фахівців у ландшафтній архітектурі допомагають створити естетично привабливі, функціональні та екологічно стійкі ландшафти, що відповідають потребам сучасного суспільства.

Створення садово-паркових об'єктів – це процес реалізації проектів з озеленення, який включає в себе облаштування парків, садів, зелених зон і ландшафтів для відпочинку, естетики та екологічної збалансованості в міських і сільських середовищах. Даний процес потребує знання етапів проведення будівельних робіт, будівельних норм, інженерних вмінь монтажу системи автоматичного поливу, системи освітлення, водних елементів, малих архітектурних форм, декоративних скульптур, бесідок, пергол, трельяжів, агротехнічних заходів підготовки ґрунту, посадки рослин, влаштування газонних покриттів та знання біологічних потреб рослин і газону в перші тижні їх перебування на садово-парковому об'єкті. На етапі створення ландшафтного об'єкту вагоме місце відводиться вмінню фахівців орієнтуватись на ділянці, тобто проведення земляних робіт, розбивки території, виведення земляних рівнів і правильної організації робіт й доставки матеріалів.

Комплексний догляд за садово-парковими об'єктами включає: догляд за газонами – стрижка, аерація, видалення бур'янів, вичісування, підживлення, полив, заміна пошкоджених ділянок; догляд за декоративними деревами та кущами – це полив, регулярна стрижка, обрізка, підживлення, захист від шкідників і хвороб, догляд за ґрунтом, омолодження, висадження дерев та кущів; обслуговування і ремонт систем автоматичного поливу, водних об'єктів і декоративного освітлення; вміння вчасно планувати потрібні заходи поточного догляду і сезонного обслуговування.

Сфера садово-паркового господарства постійно розвивається, пристосовуючись до нових викликів і смаків. Фахівці в цій галузі повинні бути готові до навчання та вдосконалення, оскільки вона поєднує в собі елементи історії, мистецтва, науки та сучасних технологій.

Висновки. Сучасна сфера садівництва та ландшафтної архітектури відіграє важливу роль у створенні сталого, зеленого та комфортного середовища для людей та природи. Професійні

фахівці в цій галузі мають великий потенціал для вирішення сучасних питань, пов'язаних з викликом екології та життя. Співпраця між дизайнерами, садівниками, екологами, інженерами та будівельниками дозволяє вирішувати наявні проблеми.

Необхідно усвідомлювати, що зовнішній вигляд міста є відображенням рівня культурного розвитку та ефективності управлінських процесів, що, у свою чергу, впливає на інвестиційну привабливість будь-якої міської агломерації. Вагоме місце у цьому займають фахівці садово-паркового господарства.

Література

1. Geoffrey Alan Jellicoe, Susan Jellicoe. The Landscape of Man: Shaping the Environment from Prehistory to the Present Day. Thames and Hudson : London, 1995. 408 p.
2. Landscape&Architecture-2023: тренди, візії, виклики. Ландшафт і архітектура. № 1–2. Київ: ПП «КБ Ландшафт і архітектура», 2023. С. 10–11.
3. Білоус В. І. Садово-паркове мистецтво: коротка історія розвитку та методи створення художніх садів. Київ : «Наук. Світ», 2001. 299 с.
4. Варивончик А. Тенденції та перспективи ландшафтного дизайну. *Вісник Київського університету культури і мистецтв*. Серія: Мистецтвознавство, 46, Київ: Видавничий центр КНУКіМ, 2022. С. 221–227. Режим доступу : <https://doi.org/10.31866/2410-1176.46.2022.258799>
5. Жирнов А. Д. Історія садово-паркового мистецтва. Від садів стародавнього Єгипту до пейзажних парків Англії. Львів: УкрДЛТУ, 1995. 28 с.
6. Крижановська Н. Я., Вотінов М. А., Смірнова О. В. Основи ландшафтно-архітектури та дизайну : підручник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 348 с.
7. Кучерявий В. П. Історія ландшафтно-архітектури : підручник. Львів: «Новий Світ-2000», 2018. 702 с.
8. Кучерявий В. П., Кучерявий В. С. Озеленення населених місць: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Львів : «Новий Світ-2000», 2020. 666 с.
9. Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня освіти ступеня вищої освіти – бакалавр, галузі знань – 20 Аграрні науки та продовольство спеціальності – 206 Садово-паркове господарство. 2020. № 383. 20 с. Режим доступу : <http://surl.li/ndlk>
10. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня освіти ступеня вищої освіти – бакалавр, галузі знань – 20 Аграрні науки та продовольство спеціальності – 206 Садово-паркове господарство. 2019. № 559. 19 с. Режим доступу : <http://surl.li/bizmy>
11. Участь науковців кафедри садово-паркового господарства у міжнародній виставці садової та ландшафтно-архітектури Gardenia 2021. Режим доступу : <http://surl.li/ndlms>

References

1. Geoffrey, A., Susan, J. (1995). The Landscape of Man: Shaping the Environment from Prehistory to the Present Day. London: Thames and Hudson
2. Landscape&Architecture-2023: trendy, vizii, vyklyky (2023). [Landscape&Architecture-2023: trends, visions, challenges]. Landshaft i arkhitektura. Kyiv: PP «KB Landshaft i arkhitektura» [in Ukrainian].
3. Bilous, V. (2001). Sadovo-parkove mystetstvo: korotka istoriia rozvytku ta metody stvorennia khudozhnikh sadiv. [Garden and park art: a brief history of development and methods of creating artistic gardens]. Kyiv: «Nauk. Svit» [in Ukrainian].
4. Varyvonchik, A. (2022). Tendentsii ta perspektyvy landshaftnoho dizainu. [Trends and perspectives of landscape design]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstva. Serii: Mystetstvoznavstvo [in Ukrainian].
5. Zhynov, A. (1995). Istoriiia sadovo-parkovoho mystetstva. Vid sadiv starodavnoho Yehyptu do peizazhnykh parkiv Anhlii. [History of garden and park art. From the gardens of ancient Egypt to the landscaped parks of England]. Lviv: UkrDLTU [in Ukrainian].
6. Kryzhanovska, N., Votinov, M., Smirnova, O. (2019). Osnovy landshaftnoi arkhitektury ta dizainu : pidruchnyk. [Basics of landscape architecture and design]. Kharkiv : KhNUMH im. O. M. Beketova [in Ukrainian].
7. Kucheriavyi, V. (2018). Istoriiia landshaftnoi arkhitektury : pidruchnyk. [History of landscape architecture]. Lviv: «Novyi Svit-2000» [in Ukrainian].
8. Kucheriavyi, V., Kucheriavyi, V. (2020). Ozelenennia naselenykh mist: pidruchnyk dlia studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv [Landscaping of populated areas]. Lviv: «Novyi Svit-2000» [in Ukrainian].
9. Standart vyshchoi osvity Ukrainy druhoho (mahisterskoho) rivnia osvity stupenia vyshchoi osvity – bakalavr, haluzi znan – 20 Ahrarni nauky ta prodovolstvo spetsialnosti – 206 Sadovo-parkove hospodarstvo (2020). [The standard of higher education of Ukraine of the second (master's) level of education – bachelor's degree, fields of knowledge – 20 Agricultural sciences and food specialties – 206 Horticulture] [in Ukrainian].
10. Standart vyshchoi osvity Ukrainy pershoho (bakalavrskoho) rivnia osvity stupenia vyshchoi osvity – bakalavr, haluzi znan – 20 Ahrarni nauky ta prodovolstvo spetsialnosti – 206 Sadovo-parkove hospodarstvo. (2019). [The standard of higher education of Ukraine of the first (bachelor's) level of education – bachelor's degree, fields of knowledge – 20 Agricultural sciences and food specialties – 206 Horticulture] [in Ukrainian].
11. Uchast naukovtsiv kafedry sadovo-parkovoho hospodarstva u mizhnarodnii vystavtsi sadovoi ta landshaftnoi arkhitektury Gardenia. 2021. (2021) [Participation of scientists of the department of horticulture in the international exhibition of garden and landscape architecture Gardenia 2021] [in Ukrainian].